

Кухарчук Петр, Плосков Виктор, Кухарчук Алла. Управление системой образования в новых общинах.

В статье рассматриваются идеи и подходы к сущности процесса децентрализации управления образованием, раскрываются его основные признаки, качества и принципы. Особое внимание уделяется вопросам распределения функций, полномочий и зон влияния между ветвями власти.

Ключевые слова: *гражданское общество, государство, общественность, управление образованием, государственно-общественное управление образованием.*

Стаття надійшла до редакції 27 квітня 2018 року

УДК 37.013.75:199,928

Марина Мельник,
ORCID ID 0000-0001-6581-5129
м. Київ

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ГОТОВНОСТІ ОБДАРОВАНИХ ВИПУСКНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ

У статті описано дослідження рівнів готовності обдарованих учнів старших класів до професійного самовизначення. Визначено структурні компоненти готовності обдарованих старшокласників до професійного самовизначення, показники, критерії та рівні сформованості. Виділено три взаємопов'язані критерії готовності обдарованих старшокласників до професійного самовизначення: мотиваційний, когнітивний і процесуально-результативний. Кожен критерій має показники: мотиваційний – професійні інтереси, ціннісні орієнтації, мотиви; когнітивний – знання ринку праці, знання власних особливостей, самооцінювання; процесуально-результативний – рішення про вибір професії, особистий професійний план, вольова саморегуляція, професійно важливі знання та вміння. Проаналізовано результати педагогічного експерименту.

Ключові слова: *професійне самовизначення, обдаровані старшокласники, готовність до професійного самовизначення, професійна орієнтація.*

Важливою умовою підвищення ефективності професійної діяльності в мінливих умовах сьогодення є становлення та розвиток особистості фахівця-професіонала як суб'єкта взаємодії з суспільством, який активно та творчо працює, володіє засобами самовираження та саморозвитку в професійній діяльності. Одним із пріоритетних завдань освіти є не лише

ідентифікація та супровід розвитку обдарованої особистості, а й забезпечення її реалізації в професійній сфері. З огляду на це, актуальним є підвищення ефективності діяльності закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) зі сприяння професійному самовизначенню обдарованих старшокласників. Важливість цього виховного напрямку підкреслено в державних документах, зокрема: Конституції України, законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Концепції профільного навчання в старшій школі, Концепції державної системи професійної орієнтації населення, Положенні про професійну орієнтацію молоді, яка навчається тощо.

Метою статті є визначення рівня готовності обдарованих випускників ЗЗСО до професійного самовизначення на засадах аналізу результатів педагогічного експерименту.

У науковій літературі професійне самовизначення визначають як тривалий процес розвитку людини у професії, що триває протягом життєвого та трудового шляху. Цей процес починається ще в дошкільному віці з ознайомлення з поділом праці та формування первинних трудових навичок, продовжується в початковій ланці шляхом формування розуміння ролі професійної діяльності в житті людини; у середній освіті – через розуміння й усвідомлення власних інтересів і нахилів, пов'язаних із вибором професії; у старшій ланці – як період уточнення соціально-професійного статусу; у професійному закладі освіти – як входження в професійну діяльність; у процесі професійної діяльності – як розвиток професіонала [6].

Таким чином, свідомий вибір професії є показником сформованості готовності до професійного самовизначення на етапі ранньої юності та переходу його до нової фази розвитку. Готовність до професійного самовизначення дослідники трактують як головне новоутворення юнацького віку.

Теоретичний аналіз досліджень проблеми формування у старшокласників готовності до професійного самовизначення та питання розвитку інтелектуального й творчого потенціалу обдарованої особистості дав змогу уточнити зміст поняття «готовність обдарованого старшокласника до професійного самовизначення», яке ми розуміємо як особистісне новоутворення, що гармонізує індивідуально-вибіркове ставлення до тієї професії, де більш повно реалізуються обдарування, з вимогами до сформованих у процесі розвитку можливостей і потреб суб'єкта [4].

Аналіз проблеми дав змогу виокремити три взаємопов'язані критерії готовності обдарованих випускників ЗЗСО до професійного самовизначення: *мотиваційний* (ціннісне ставлення обдарованого старшокласника до професії і до себе, як до суб'єкта обраної професії), *когнітивний* (глибина та міцність знань обдарованого старшокласника про себе та обрану професію) і *процесуально-результативний* (усвідомлений вибір обдарованим старшокласником майбутньої професії й оволодіння професійними знаннями й уміннями, необхідними для її успішного виконання у майбутньому) [3].

Емпіричне вивчення стану готовності обдарованих старшокласників до професійного самовизначення здійснювалося впродовж двох етапів. Мета першого етапу експерименту полягала у формуванні вибірки обдарованих старшокласників, що ґрунтувалася на аналізі відповідей учителів-експертів [2]. На другому етапі експерименту було використано діагностичні методики для визначення рівнів вияву показників готовності обдарованих

Розділ II. Проблеми розвитку обдарованості у позашкільних навчальних закладах

старшокласників до професійного самовизначення: тест ОДАНІ-2 (С. Карпіловська, Б. Федоришин); методики «Мотиви вибору професії» (Р. Овчарова), «Ціннісні орієнтації» (М. Рокич), самоставлення (В. Столін, С. Пантилєєв), самооцінювання особистості (С. Бурдасі); тест-опитувальник вольової саморегуляції (А. Зверьков, Є. Ейдман); опитувальник професійної готовності (Л. Кабардова); авторська анкета.

За діагностикою сформованості *мотиваційного критерію* готовності обдарованих старшокласників до професійного самовизначення вивчали такі показники: *професійні інтереси, ціннісні орієнтації, мотиви*.

Вивчення *мотивів вибору професії* засвідчило, що більшість обдарованих старшокласників керуються внутрішніми індивідуально значущими мотивами під час прийняття рішення про вибір професії, тобто беруть до уваги суспільну й особистісну значущість професії, можливість розвитку себе у професії тощо (у багатьох респондентів на однаковому рівні виражено декілька груп мотивів). Необхідно зауважити, що 44,8 % респондентів керуються зовнішніми мотивами вибору професії, тобто орієнтуються на заробітну плату, престиж, боязнь осуду тощо. У 10,5 % опитаних переважають зовнішні негативні мотиви вибору професії. У такій ситуації особистість відмовляється від вибору або здійснює вимушений вибір під тиском оточуючих. Аналіз результатів діагностики дає змогу представити мотиви вибору професії обдарованими старшокласниками у вигляді нерівності: *внутрішні індивідуально значущі мотиви > внутрішні соціально значущі мотиви > зовнішні позитивні мотиви > зовнішні негативні мотиви*.

Вивчення *професійних інтересів обдарованих старшокласників* дало змогу не лише розглянути зміст інтересів, а й вивчити діапазон, виокремити провідний і супутній інтереси. У дослідженні брали участь обдаровані старшокласники з різними видами обдарованості (академічна, художня, музична, спортивна, математична, лінгвістична), що виявилось в розподілі інтересів вибірки. Високий рівень прояву професійних інтересів (45,3 % респондентів) автори методики назвали діяльним або професійним, оскільки для такого рівня характерним є практична діяльність у визначеній сфері. Для середнього рівня прояву (41,9 % респондентів) характерним є інтерес до професії, що виявляється в пошуку інформації про обраний вид професійної діяльності. Низький рівень прояву професійних інтересів (12,8 % респондентів) констатують за відсутності інтересу або бажання учня дізнатися загальну інформацію про професії.

Дослідження рівня розвитку *ціннісних орієнтацій* проводилося за методикою М. Рокича «Ціннісні орієнтації». Аналіз результатів діагностики підтвердив, що на вищій щаблі ієрархії цінностей респондентами окрім цінностей, що демонструють загальноприйняті уявлення про успішність та задоволеність життям (здоров'я, любов, щасливе сімейне життя, наявність вірних друзів), було зараховано цінності, пов'язані з реалізацією власного потенціалу (життєва мудрість, розвиток, активне діяльне життя). Серед інструментальних цінностей респонденти називають *чесність, освіченість, життєрадісність, вихованість, відповідальність та незалежність*. Цінності, що спрямовані на зовнішній світ (термінальні: матеріально забезпечене життя, суспільне визнання, розваги, щастя інших; інструментальні: непримиримість до недоліків, високі запити, ефективність у справах тощо), респонденти винесли на нижчі щаблі ієрархії.

У згаданому контексті цікавим є дослідження Є. Єгорової, в якому встановлено, що для сучасних старшокласників важливими є цінності-цілі «матеріально забезпечене життя», «щасливе сімейне життя» і «наявність хороших друзів» та цінності-засоби «акуратність», «самоконтроль», «раціоналізм», «широта поглядів». Останні рангові місця займають цінності-цілі «творчість», «відпочинок», «щастя інших», «саморозвиток» та цінності-засоби («непримиримість до поглядів інших», «альтруїзм», «тверда воля» [1]. Порівнюючи отримані результати вивчення ціннісних орієнтацій обдарованих старшокласників із ціннісними орієнтаціями загальної вибірки учнів старшого шкільного віку можна зазначити, що для обдарованих старшокласників характерним є цінність збереження власної індивідуальності та розташування на нижчих щаблях ієрархії зовнішньо орієнтованих цінностей. Узагальнені результати вивчення рівнів сформованості показників мотиваційного критерію представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Сформованість мотиваційного критерію готовності обдарованих старшокласників до професійного самовизначення

Рівні	Значення у % (абсолютне/відносне)	Показники	Рівні	Значення у % (абсолютне/відносне)
Високий	64/37,2	Професійні інтереси	високий	78/45,3
			середній	72/41,9
			низький	22/12,5
Середній	74/43	Мотиви	високий	92/53,5
			середній	59/34,3
			низький	21/12,2
Низький	34/19,8	Ціннісні орієнтації	високий	22/12,8
			середній	93/54,1
			низький	57/33,1

За діагностикою сформованості *когнітивного критерію* готовності обдарованих старшокласників до професійного самовизначення вивчали такі показники: *знання ринку праці, знання власних особливостей, самооцінювання*.

Для визначення рівня розвитку показника когнітивного критерію «*знання власних особливостей*» було використано опитувальник самоставлення, авторами якого є В. Столін та С. Пантілеев. Аналіз результатів діагностики показує загалом вище за середній рівень прийняття обдарованими старшокласниками себе та інших, позитивне самоставлення (для 59,8 % респондентів характерний високий рівень прояву). У понад 40 % респондентів констатовано яскраво виражений самоінтерес. Нижчий (у порівнянні з іншими шкалами опитувальника) рівень розвитку саморозуміння обдарованих старшокласників: яскраво виражено у 30,8 % респондентів, не виражено – у 37,8 % опитаних. Отримані діагностичні результати показують, що для обдарованих старшокласників характерним є позитивні емоційні переживання, пов'язані з оцінюванням себе та позитивним оцінюванням власної значущості. Визначення середнього арифметичного за шкалами опитувальника показує, що для обдарованих старшокласників характерним є високий рівень знань власних особливостей (40,1 % загальної кількості респондентів). Для 33,1 % та 26,7 % опитуваних характерним є середній та низький рівні знань власних особливостей.

Для якісного вивчення прояву зазначеного показника, окрім наведеної вище методики, також проводили анкетування обдарованих старшокласників. Аналіз результатів анкетування підтверджує, що 67,5 % старшокласників не мають чіткого уявлення про власні здібності, особливості характеру і лише 32,5 % респондентів мають повні уявлення про себе. Відсутність систематизованих знань про власні особливості, а також про особливості ринку праці, незнання вимог професії до особистості працівника тощо є для сучасних старшокласників однією з найбільших проблем під час вибору професії. Більшість обдарованих старшокласників зазначили, що не вони володіють інформацією про власні психологічні, фізіологічні тощо особливості.

Вивчення показника когнітивного критерію «знання ринку праці» було здійснено за допомогою авторської анкети. Аналіз результатів анкетування засвідчив недостатній рівень знань респондентів про актуальні та непопулярні професії на сучасному ринку праці, освітні заклади, де здійснюють підготовку спеціалістів обраних старшокласниками професій, а також вимоги професій до особистості працівника тощо. Лише незначна частина обдарованих старшокласників має ґрунтовні та чіткі знання про сучасний світ професій, вимоги професій до особистості працівника. Більшість опитаних вважає актуальними професії сфери економіки, юриспруденції, медицини і є зорієнтованими на їх отримання. За даними Державної служби зайнятості України кожний третій безробітний (з-поміж випускників закладів вищої освіти) отримав освіту за напрямом «економіка, комерція та підприємництво», 15 % безробітних – навчалися за напрямом підготовки «інженерія», майже кожний десятий – за напрямом «право», а по 7 % випускників – за напрямками підготовки «медицина» та «гуманітарні науки» [5].

Вивчення рівня розвитку *самооцінки* здійснювали за допомогою методики «Самооцінка» С. Будассі. За результатами дослідження встановлено, що 48,8 % обдарованих старшокласників мають неадекватно високу самооцінку, 2,3% – неадекватно низьку, що впливає на професійне самовизначення: старшокласники не в змозі об'єктивно оцінювати власні можливості в ситуації вибору професії та порівняти їх з вимогами професії до особистості працівника.

Узагальнені результати вивчення рівнів сформованості показників когнітивного критерію (знання власних особливостей, знання ринку праці та вимог професії, самооцінка) представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

Сформованість когнітивного критерію готовності обдарованих старшокласників до професійного самовизначення

Рівні	Значення у % (абсолютне/відносне)	Показники	Рівні	Значення у % (абсолютне/відносне)
Високий	42/24,4	Самооцінка	високий	26/15,1
			середній	58/33,7
			низький	88/51,2
Середній	72/41,9	Знання власних особливостей	високий	69/40,1
			середній	57/33,1
			низький	46/26,7
Низький	58/33,7	Знання ринку праці та вимог до професії	високий	29/16,7
			середній	101/58,7
			низький	42/24,4

Під час дослідження сформованості *процесуально-результативного критерію* готовності обдарованих старшокласників до професійного самовизначення було вивчено такі показники: *рішення про вибір професії, особистий професійний план, вольова саморегуляція, професійно важливі знання та вміння*.

Вивчення *особливостей вольової саморегуляції* обдарованих старшокласників здійснювалося за допомогою опитувальника вольового самоконтролю А. Зверюкова та Е. Ейдмана. Аналіз результатів дослідження дав змогу встановити, що для обдарованих старшокласників характерним є високий рівень вольової саморегуляції. Так, для 52,9 % респондентів характерним є високий рівень контролю власної поведінки, активність, незалежність, самостійність. За результатами діагностики, для 62,2 % опитаних характерним є високий рівень наполегливості, а для 59,3 % – високий рівень витримки.

Під час вивчення процесуально-результативного критерію готовності до професійного самовизначення обдарованих старшокласників ми також звертали увагу на особливості особистого професійного плану, *наявність професійно важливих умінь та якостей*. Опитувальник Л. Кабардової дає змогу отримати інформацію не лише про сфери професійних переваг, а й про наявність, взаємне співвідношення, успішність реалізації й емоційне підкріплення в учнів професійно важливих знань та умінь. Для зведення результатів діагностики професійно важливих знань та умінь обдарованих старшокласників до трирівневої структури було зараховано до високого рівня розвитку показника високі результати за трьома шкалами (вміння, ставлення і бажання) принаймні в одній сфері (38,4 % респондентів); до середнього рівня зараховано переважання середніх оцінок за трьома шкалами серед сфер професійних переваг (48,8 % опитаних). І до низького рівня розвитку показника включено переважання низьких оцінок за трьома шкалами серед сфер професійних переваг (12,8 % респондентів).

Одним із показників процесуально-результативного критерію є *особистий професійний план*, що в нашому дослідженні визначено як комплекс поставлених учнем завдань для успішного професійного самовизначення. За результатами дослідження встановлено, що 45,9 % обдарованих старшокласників вже обрали майбутню професію, 20,9 % не впевнені у власному виборі, 33,1 % опитаних ще не здійснили професійний вибір. Окрім того, 50,6 % респондентів зауважили необхідність отримання допомоги у прийнятті рішення про вибір професії. Аналіз результатів дослідження показує, що для обдарованих старшокласників характерним є перенесення акцентів від вибору професійної діяльності на вибір освітнього закладу з метою продовження навчання: тоді, коли більшість обдарованих старшокласників не обрали професію або не впевнені у власному виборі, 52,3 % респондентів обрали вже освітній заклад. Узагальнені результати вивчення рівнів сформованості показників *процесуально-результативного* критерію представлено в таблиці 3.

Якісний аналіз результатів експерименту дає змогу виокремити головні проблеми формування готовності до професійного самовизначення обдарованих старшокласників: неузгодженість компонентів готовності; побудова нереалістичного професійного плану; пасивність у ситуації вибору професії; невідповідність мотиваційної сфери особистості та професії; неадекватне оцінювання власних можливостей і вимог професії. Аналіз результатів експерименту засвідчує,

Таблиця 3

Сформованість *процесуально-результативного* критерію готовності обдарованих старшокласників до професійного самовизначення

Рівні	Значення у % (абсолютне/відносне)	Показники	Рівні	Значення у % (абсолютне/відносне)
Високий	78/45,3	Рішення про вибір професії	високий	79/45,9
			середній	36/20,9
			низький	57/33,1
Середній	53/30,8	Особистий професійний план	високий	66/38,4
			середній	56/32,5
			низький	50/29,1
Низький	41/23,8	Вольова саморегуляція	високий	100/58,1
			середній	35/20,4
			низький	37/21,5
		Професійно важливі знання та вміння	високий	66/38,4
			середній	84/48,8
			низький	22/12,8

що вибір професії обдарованими старшокласниками часто має неусвідомлений характер – учні не можуть пояснити те, чому обрали професію, переносять акцент з вибору професії на вибір освітнього закладу.

На нашу думку, причину цього необхідно шукати в наповненні варіативної та інваріантної частин освітнього плану сучасного ЗЗСО. Ними не передбачено жодного предмета, який би допомагав старшокласникам оволодіти теоретичним і практичним обсягом знань та умінь, які б допомогли у професійному самовизначенні. Підтвердженням вищесказаного слугує те, що респонденти відмічають недостатній рівень профорієнтаційної діяльності у ЗЗСО. Так, 50,6 % учнів зауважили, що потребують допомоги під час вибору професії. У 22,1 % опитаних профорієнтаційну діяльність не було здійснено, а 51,7 % респондентів зауважили несистематичність профорієнтаційних заходів (табл. 4).

Таблиця 4

Профорієнтаційна діяльність у ЗЗСО (абсолютне/відносне значення)

Питання	Профорієнтаційні заходи			Допомога у виборі професії		
	Проводяться	Рідко проводяться	Не проводяться	Потрібна	Не потрібна	Не впевнений
Значення	45/26,2	89/51,7	38/22,1	87/50,6	62/36	23/13,4

Результати здійсненого дослідження засвідчили нерівномірний розвиток у старшокласників готовності до професійного самовизначення. Це слугувало підставою для їхнього розподілу на три групи: 1) *конструктивно-розвивальним*, 2) *розбалансовано-спонукальним*, 3) *розбалансовано-суперечливим рівнями*.

Конструктивно-розвивальний (високий) рівень готовності обдарованих старшокласників до професійного самовизначення (36 %) виявляється в активно-позитивному ставленні до професійного самовизначення. В учнів цієї групи сформовані професійні інтереси; вони обрали майбутню професію і місце професійного навчання для оволодіння нею. Вони мають обґрунтовані альтернативи професійного вибору, цілісний, реалістичний і деталізований особистий професійний план. У них домінують внутрішні мотиви вибору професії, переважає

адекватна самооцінка і високий рівень загальної саморегуляції, наполегливості та самовладання. Такі старшокласники володіють адекватними та повними знаннями про сучасний ринок праці та про себе. Сформоване ціннісне ставлення обдарованого старшокласника до професії і до себе як її суб'єкта, глибокі та міцні знання про обрану професію і її вимоги спонукають до оволодіння знаннями та вміннями, необхідними для успішного виконання професійної діяльності в майбутньому.

Розбалансовано-спонукальний (середній) рівень готовності обдарованих старшокласників до професійного самовизначення (38,4 %) знаходить вияв у позитивному ставленні до професійного самовизначення. Проте недиференційовані професійні інтереси та домінування в структурі мотивації зовнішньо зорієнтованих мотивів вибору майбутньої професії спонукають старшокласників цієї групи виявляти короткотривалу активність щодо оволодіння знаннями та вміннями щодо професійної сфери. У них сформовано декілька варіантів вибору професії й оволодіння нею в майбутньому, проте особистий професійний план нестійкий, а тому легко змінюється і піддається зовнішньому впливу. Цій групі обдарованих старшокласників притаманна різновекторна активність в контексті майбутньої професійної діяльності, тому знання про себе та обрану професію в них неглибокі. Рішення про вибір професії переноситься ними на пізніший термін; вони наполегливі й активні лише в межах найближчої перспективи.

Розбалансовано-суперечливий (низький) рівень готовності обдарованих старшокласників до професійного самовизначення (25,6 %) проявляється пасивною позицією в ситуації вибору професії. Частіше старшокласники цієї групи не обрали майбутню професійну сферу, а їхня самооцінка є завищеною або заниженою. У структурі мотивації переважають зовнішні мотиви вибору професії, інтереси не мають чіткої диференціації не лише до професій, а й до окремих груп професійної діяльності. У таких учнів низький рівень саморегуляції, наполегливості та самовладання. Вони мають фрагментарні знання про сучасний ринок праці, вимоги професій до людини та власну особистість. До того ж, вони швидко оволодівають первинними знаннями та вміннями з певної професії, але не мають особистого професійного плану. У старшокласників цієї групи не сформовані професійні інтереси та мотиви, що не спонукає їх до активної предметно-практичної діяльності профорієнтаційного спрямування на заняттях і в позаурочний час.

Таким чином, отримані за результатами експерименту діагностичні результати дають змогу стверджувати, що освітньо-виховна діяльність ЗЗСО не розв'язує проблем, які наявні в площині методики формування готовності обдарованих старшокласників до професійного самовизначення. Використовуючи теоретичний аналіз проблеми й аналіз результатів експерименту можна стверджувати необхідність розроблення педагогічних умов, які спрямовані на допомогу кожному обдарованому старшокласнику в уточненні майбутнього соціально-професійного статусу, а також на розвиток через індивідуалізовану профорієнтаційну діяльність. З урахуванням особливостей психічного, соціального та духовного розвитку обдарованих старшокласників, які відрізняють від учнівського загалу, надання їм цілеспрямованої допомоги у виборі виду майбутньої діяльності є необхідним.

Використані літературні джерела

1. Єгорова Є. В. Ціннісні орієнтації старшокласників в умовах соціально-економічного реформування українського суспільства / Є. В. Єгорова // Педагогічний процес: теорія і практика : зб. наук. праць. – Київ : ЕКМО, 2004. – Вип. 2. – С. 344–351.
2. Мельник М. Ю. Особливості педагогічного пошуку обдарованих старшокласників / М. Ю. Мельник // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2014. – № 12 (31). – С. 32–35.
3. Мельник М. Ю. Структура сформованості готовності обдарованих старшокласників до професійного самовизначення / М. Ю. Мельник // Проектування розвитку та психолого-педагогічного супроводу обдарованої особистості : матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (Кременець, 5–6 квіт. 2016 р.). – Київ : Інститут обдарованої дитини, 2016. – 214 с. – С. 116–127.
4. Мельник М. Ю. Формування готовності обдарованих старшокласників до професійного самовизначення : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / М. Ю. Мельник ; Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. – Умань, 2016. – 22 с.
5. Пропозиція робочої сили та попит на неї // Державна служба зайнятості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list/category?cat_id=30543. – Назва з екрану.
6. Чистякова С. Н. Основы профессиональной ориентации школьников / С. Н. Чистякова. – М. : Просвещение, 1983. – 112 с.

References

1. Yehorova, Ye. V. (2004). *Tsinnisni oriientatsii starshoklasnykiv v umovakh sotsialno-ekonoichnoho reformuvannia ukraïnskoho suspilstva [Value orientation of senior pupils in the conditions of socio-economic reform of Ukrainian society]*. Pedagogichnyi protses: teoriia i praktyka - Pedagogical process: theory and practice. 2, 344-351 [in Ukrainian].
2. Melnyk, M. Yu. (2014). *Osoblyvosti pedagogichnoho poshuku obdarovanykh starshoklasnykiv [Peculiarities of pedagogical search of gifted high school students]*. Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti - Education and development of gifted personality. 12 (31), 32-35 [in Ukrainian].
3. Melnyk, M. Yu. (2016). *Struktura sformovanosti hotovnosti obdarovanykh starshoklasnykiv do profesiinoho samovyznachennia [Structure of Preparation of Readiness of Gifted Senior Students for Professional Self-Determination]*. Proektuvannia rozvytku ta psykholoho-pedahohichnoho suprovodu obdarovanoi osobystosti - Designing Development and Psychological and Pedagogical Support of Gifted Personality. Kyiv: Instytut obdarovanoi dytyny, 116-127 [in Ukrainian].
4. Melnyk, M. Yu. (2016). *Formuvannia hotovnosti obdarovanykh starshoklasnykiv do profesiinoho samovyznachennia [Formation of readiness of gifted senior pupils for professional self-determination]*. Uman [in Ukrainian].
5. *Propozytsiia robochoi syly ta popyt na nei [Supply of labor and demand for it]*. Derzhavna sluzhba zainiatosti - Retrieved from http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list/category?cat_id=30543 [in Ukrainian].
6. Chystiakova, S. N. (1983). *Osnovy professyonalnoi oryentatsyy shkolnykov [Basics of Professional Orientation of Schoolchildren]*. Moscow: Prosveshchenye [in Russian].

Melnyk Maryna. Research of the levels of readiness of gifted high school students to professional self-determination.

In this article, the general theoretical conclusions and practical solution of the problem of professional self-determination of gifted high-school students are represented. The different aspects of the psycho-pedagogical theory along with teaching and educational practice in the context of the issue under research are highlighted. According to them, the readiness for professional self-determination could be considered as a personal formation that harmonizes the selective attitude of the person to the chosen profession with this profession's requirements to his (her) talents, abilities and needs.

The research describes three interrelated criteria characterizing the readiness of gifted high-school students for professional self-determination: motivational (value attitude towards the profession and to oneself as a subject of the chosen profession), cognitive (the depth and strength of knowledge of students about themselves and the chosen profession) and procedurally-effective (the students' awareness of their choice, future career and acquiring professional knowledge and skills needed for it).

The analysis of the ascertaining phase of the study has showed the respondents' uneven development of readiness for professional self-determination, which was the basis for the division of the participants of the experiment into three groups: with structurally-developmental (36,0 % of respondents), unbalanced-motivating (38,4 % of respondents), unbalanced-contradictive (25,6 % of all the surveyed) levels of the readiness.

Key words: *professional self-determination, readiness for professional self-determination, gifted high-school students, career guidance.*

Мельник Марина. Выявление уровня готовности одаренных выпускников средних общеобразовательных учреждений к профессиональному самоопределению.

В статье автор описывает исследование уровня готовности одаренных старшеклассников к профессиональному самоопределению. Определены структурные компоненты готовности одаренных старшеклассников к профессиональному самоопределению, показатели, критерии и уровни сформированности. Выделено три взаимосвязанные критерия готовности одаренных старшеклассников к профессиональному самоопределению: мотивационный, когнитивный и процессуально-результативный. Каждый из критериев имеет показатели: мотивационный – профессиональные интересы, ценностные ориентиры, мотивы; когнитивный – знание рынка труда, знание собственных особенностей, самооценка; процессуально-результативный – решение о выборе профессии, личностный профессиональный план, волевая саморегуляция, профессионально важные знания и умения. Проанализированы результаты педагогического эксперимента.

Ключевые слова: *профессиональное самоопределение, одаренные старшеклассники, готовность к профессиональному самоопределению, профессиональная ориентация.*